

Szkizofrénia, szkizotípiás és paranoid (téveszmés) zavarok tünettana és diagnosztikai kritériumai (F20..-F29..) (295..-298..)

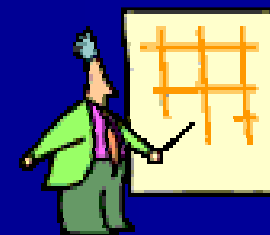
Dr. Makkos Zoltán

Nyíró Gyula Kh. I. Pszichiátriai Osztály

Klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológus képzés
Budapest, 2012 február 28.

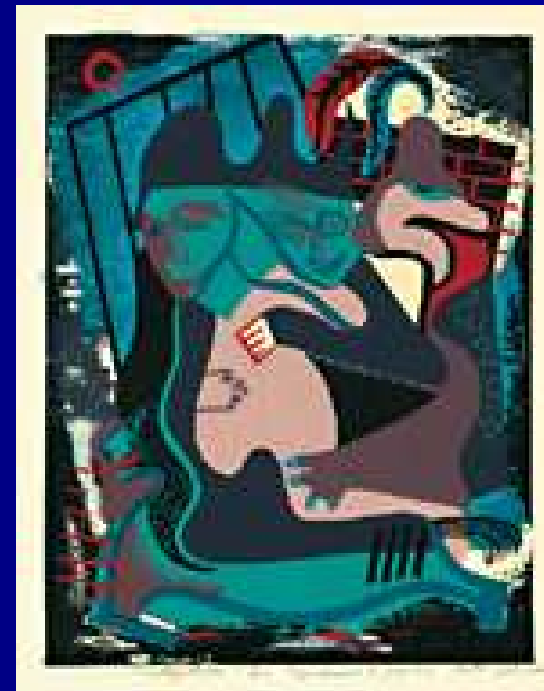
Amiről szó lesz

- Pszichózis definíciója
- Általános tünettan, diagnosztika
- A pszichózis története
- Pszichózis - pszichiátriai betegségek
- Osztályozási – nozológiai rendszerek
  - BNO-10 (ICD-10), DSM-IV
- Szkizofrénia, szkizotípiás és paranoid (téveszmés) zavarok tünettana és diagnosztikai kritériumai (F20..-F29..) (295..-298..)
  - szkizofrénia spektrum betegség
- Kannabisz – szkizofrénia

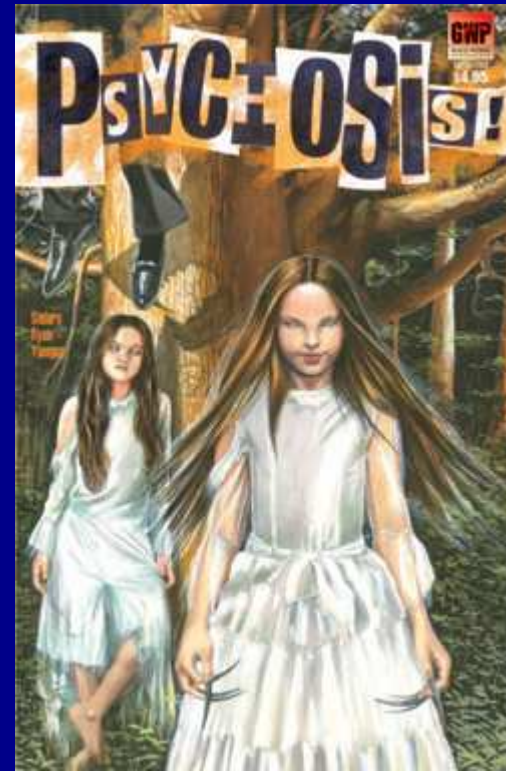

Maureen Oliver:
Experiences of psychosis
1998

Ruth Gikow:
Psychosis – Two Napoleons and a Josephine
1937

Pszichotikus állapot definíciója

Pszichotikus állapot – pszichózis:

- régi fogalom (XIX. sz.)
- súlyos érzelmi-, gondolkodási-, viselkedészavar
- objektív és szubjektív élmények megkülönböztetése ↓
- kommunikáció nagyfokú zavara
- érzékcsalódások, téveszmék
- személyiség szétesése - bizarr magatartás
- eltérő etiopatogenezis, kimenetel

Valóságvizsgálat (realitáskontroll) elégtelensége
Éber tudat !

Szkizofrénia spektrum betegség

- pszichózis háttérében leggyakrabban szkizofrénia spektrum betegség áll
- Tünettani diagnózis – DSM-IV, BNO-10
  - klinikai pszichodiagnosztika
  - tünetbecslő skálák
- Sürgősségi pszichiátria
  - agitáltság, auto- és heteroagresszivitás
  - Veszélyeztető állapot

Pszichopatológia

- Kóros lelki jelenségek tudománya, leírója
- A pszichiátriai kivizsgálás és diagnosztika „lelke”
szimptomatológia – szindromatológia - etiológia
- általános pszichopatológia
kóros megnyilvánulások (tünetek)
- részletes pszichopatológia
tünetcsoportok – osztályozási rendszerek

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

Kognitív struktúra

Érzékelés zavarai: (percepció – appercepció)

- külvilág elidegenedése - megváltozottságérzés
- tér- és időélmény zavara (dysmegalopsia)
- testséma zavara:
  - depersonalisatio: testrészek
  - doppel orientáció: két cselekvés
- derealisatio: szubjektív élmények irányítanak
- tévely (Wahn): komplex zavar – én-központúság

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

Érzékelés zavarai: (percepció – appercepció)

- illúzió: inger – inadekvát érzékelés
  - affect illúzió, pareidolia
- hallucináció: inger nélküli érzékelés
  - akusztikus, vizuális, haptikus, olfaktórikus
  - coenaestopátia (kóros szervérzés)

(drog, sérülés, alk. halluc., patológiás részegség)

- képzetanomáliák
  - emlékezési halluc., confabulatio

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

Gondolkodás zavarai:

- alaki zavarok
  - felgyorsulás (gondolatrohanás, inkochaerencia)
  - gondolatelvonás
  - gondolatfelhangosodás
  - meglassult gondolkodás (tapadó – viszkózus)
  - gondolatelvonás
  - hasadás (schizis): normál és patológiás gond.

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

- tartalmi zavarok
  - incochaerens gondolkodás
    - értelmetlen gondolatsorok
  - schizophasia (Zerfahrenheit, kuszaság)
    - katathymiás gondolkodás
      - (érzelem-vezérelt)
    - mágikus (archaikus) gondolkodás

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

- tartalmi zavarok

  - túlértékelt eszme:

    - kényszerképzet** (kórosság tudatában)

    - téveszme (doxazma): kóros forrásból eredő, mindig az Énre vonatkoztatott téves ítélet, mely korrigálhatatlan

      - megaloman doxazmák (egodyastole):

        - religiosus

        - inventatoros

        - erotikus

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

- microman doxazmák (egosystole)
  - persecutoros (üldöztetéses)
    - vonatkoztatás (TV-ben róla beszélnek)
    - kóros jelentőség tulajdonítás (projectio)
(kézfogás, tekintet)
    - befolyásoltatás élménye
  - önvádolásos-bűnösségi
  - meglopatásos
  - féltékenységi
  - hypochondriás

Pszichotikus állapot tünettana - pszichopatológia

Elsődleges doxazma

Tévelyállapot (Wahnstimmung)

eredet: kóros észlelés, kulcsélmény

Másodlagos doxazma

pszichopatológiai történés következmény
(hallucináció)

Indukált doxazma (többnyire hozzátartozótól)

Holothym téveszme (hangulat által irányított)

(mánia – megaloman, depresszió – microman)

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

- Rendszerezett doxazma
  - egy gondolat, képzetsor köré csoportosul
  - paranoid mechanizmus
  - észleléseket beépíti a „rendszerbe”
- Rendszerezetlen doxazma
  - (hebefrén típusú szkizofrénia)

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

Affektív struktúra

Minőségi változások

Az érzelmi élet csökkent igénybevehetősége

- közöny → apátia
- stupor (heves ingerekre)
  - teljes pszichomotoros gátoltság
  - katatonia (sch, depresszió)
    - életveszélyes állapot
- emocionális kiürülés
- autizmus (komplex motoros, akarati)

▪

Pszichotikus állapot tünettana - pszichopatológia

Affektív struktúra

Szorongás

vitalis – elemi

„nagyságrendbeli” különbség

Suicidium

beszűkült tudatállapot

sokféle ok

veszélyeztető állapot kérdése

Pszichotikus állapot tünettana

- pszichopatológia

Konatív struktúra

Pszichomotorium zavara

- cselekvés folyamatának zavara: katatonia
  - hyperkinesia (felfokozott mozgások)
  - perseveratio (mozgások ismétlődése)
  - verbigeratio (értelmetlen szavak ismétlése)
  - jactatio (céltalan hánykódás)
  - raptus (váratlan agresszív cselekmény)
  - negativizmus (negativisztikus viselkedés)
  - mutacizmus (némaság)
  - apátia, stupor (teljes pszichés és motoros gát.)

Differenciáldiagnosztika

- anamnézis: pszichoaktív szer (intoxikáció, megvonás), szomatikus állapot, betegség
- premorbid funkciózavar, életkor
- szomatikus kivizsgálás (labor, terhesség, EKG, EEG, CT)

Tudatzavar: vigilitás (energetikai)
tartalmi (integrációs)

Delirium (ködös állapot) kérdése !

A pszichózis története

- ókor: megszállottság, démonok
  - ókori görögök: Hippokratész: betegség !
  - rómaiak: Celsus: mánia, téboly (morfin, kannabisz)
jog: beszámíthatatlanság fogalma, bánásmód
- középkor: megszállta az ördög, Isten büntetése
  - boszorkányok kérdése, tünetek jellege
  - arab orvostudomány: elkülönített létesítmények
- újkor eleje: félelem, gondviselés ajándéka

A pszichózis története

- felvilágosodás levegője (XVIII. sz.)
  - pszichiátria önálló diszciplína
  - Napoleon: 1 megye – 1 tébolyda – gyógyító hely
- Pinel, Esquirol, Griesinger:
  - a pszichiátria tudományos korszaka
  - griesingeri tétel:
    - az elmebetegségek az agy betegségei

Philippe Pinel (1745-1826)

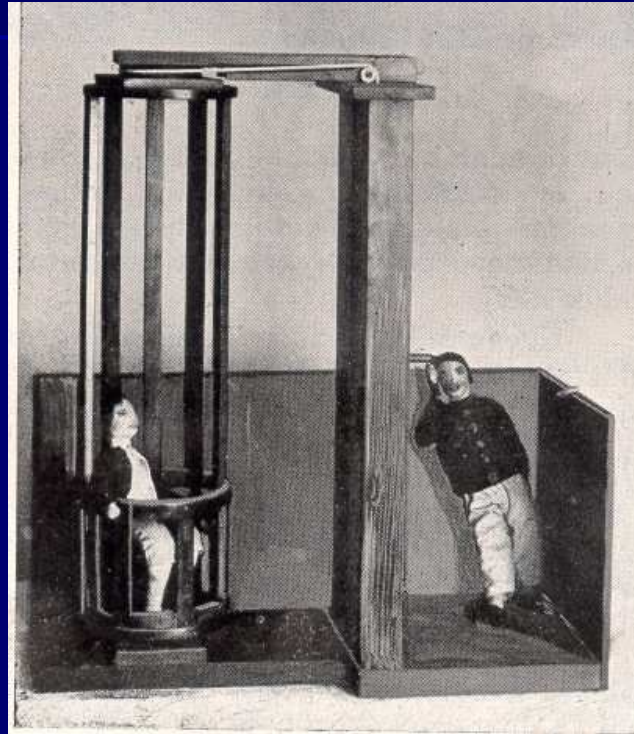
Pinel „levette a láncokat” (1798)

„ elmebetegudvar ”

(Zsakó István 1933)

„ forgatható szék ”

(Zsakó István 1933)

A pszichózis története

Magyarországi intézményi kezdetek:

1840: Pálya József magán „őrjintézet”

1857: Kolozsvár, első elmeosztály

1863: Nagyszében, első nagy állami elmeógyógyintézet

1868: Lipótmező

1883: Angyalföldi tébolyda

1896: Nagykálló

- folyamatos pszichotikus állapot

A pszichózis története

→ Az elmebetegség kérdése

Lechner Károly: „elmebeteg az, akinek kóros észrevevései vannak és ezeknek az észrevevéseknek kórosságát felismerni nem tudja” – **alkalmazkodás !**

→ őrült: mániás állapot

→ bolond: szkizofrénia

→ kis pszichiátria – nagy pszichiátria: szkizofrénia

paranoia

oligofrénia

Huntington-kór

Pszichotikus állapotok

- Szkizofrénia, szkizotípiás, paranoid zavarok
  - pszichózisok nagyobb része
- Hangulatzavarok
  - depresszió, mánia (régi: affektív pszichózis)
- Organikus zavar okozta pszichotikus zavar
- Pszichoaktiv szer okozta pszichotikus zavar
- Kényszerbetegség
- Táplálkozási magatartás zavarai
- Gyermekágyhoz társuló pszichotikus zavar
- Személyiségzavarok
- Mentális retardáció

Osztályozási – nozológiai rendszerek

A pszichiátriai betegségek besorolásának az igénye egyidős a pszichiátriával.

→ leíró rendszerezés, tünetegyüttesek rendszerezése, betegségegységek rendszerezése

- a „nagy professzor” elve

- szakértői konszenzus elve (1950-es évektől)

klasszifikáció: szakemberek kommunikációja

oktatás

kutatás

statisztikai elemzés

→ kvantitatív-pszichometriai megközelítés

Osztályozási – nozológiai rendszerek

BNO-10 (ICD-10)

(WHO 1992)

- európai hagyomány
- statisztika
- egytengelyű
betegség helyett zavar
- 11 fő kategória

DSM-IV (DSM-IV-TR)

(APA 1994)

- amerikai
- kutatás
- multiaxiális
(I., II., III., IV., V.-tengely)
- 17 betegségcsoport

konvergencia

BNO-11 ?

DSM-V ?

Szkizofrénia, szkizotípiás és paranoid (deluzív) rendellenességek

Szkizofrénia

Tüneti diagnózis – heterogén betegségcsoport

Prevalencia: 1% (0,85%) nő=ffi

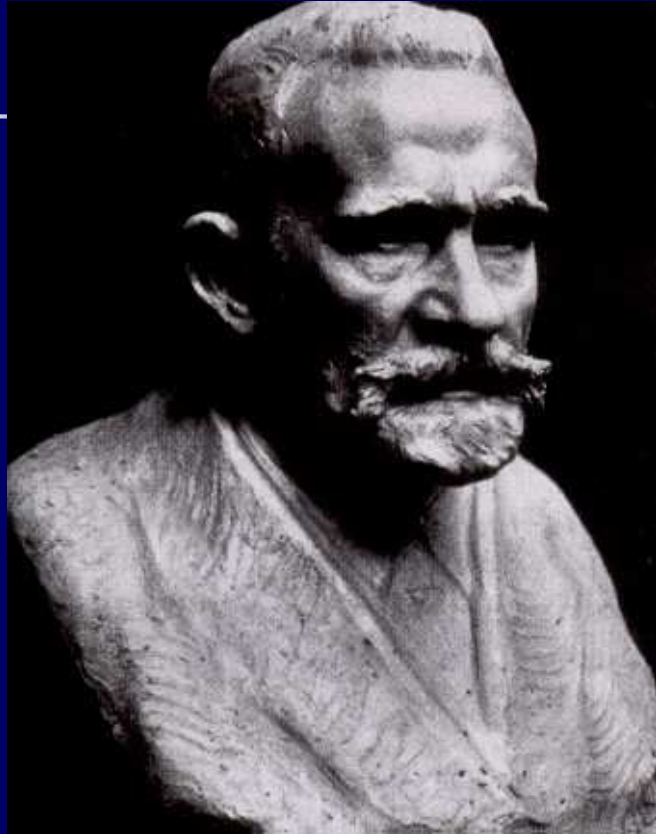
Nemek: egyenlő

Első epizód 20-35 éves (aktív) korban

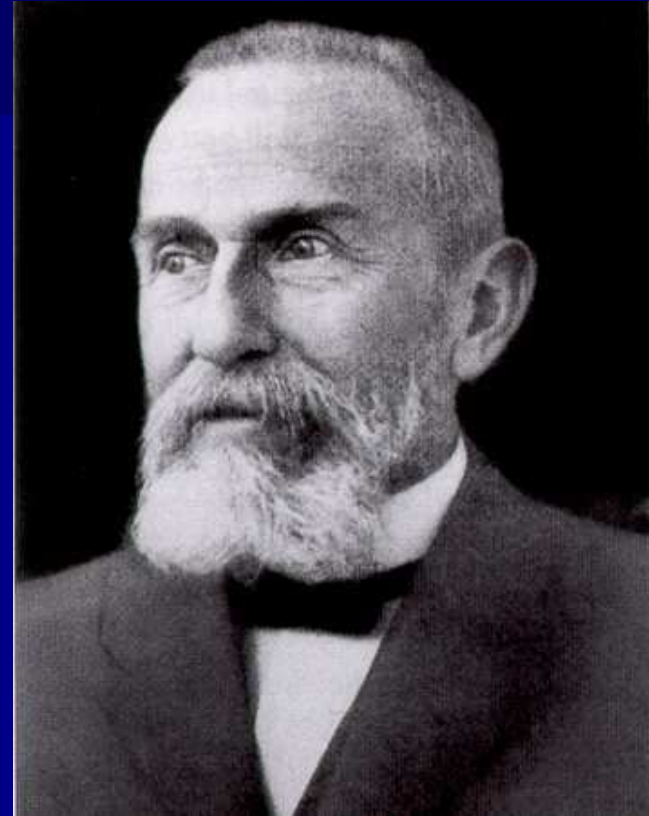
Ókori leírások

E. Kraepelin 1896: dementia praecox

E. Bleuler 1911: Szkizofrénia (hasadtelméjűség) elnevezés

Emil Kraepelin (1856-1926)

Eugene Bleuler (1857-1939)

Szkizofrénia etiológiája

→ Biológiai elméletek

- genetika: elsőfokú rokon: 10%
multigénes, SNP, CNV: 1-es, 5-ös, 22-es kr.
- idegfejlődési: intrauterin-obsztruktív esemény
hipoxia, vírusinfekció, preeklampszia, rh-inkomp.
- biokémiai: dopamin, glutamát, GABA

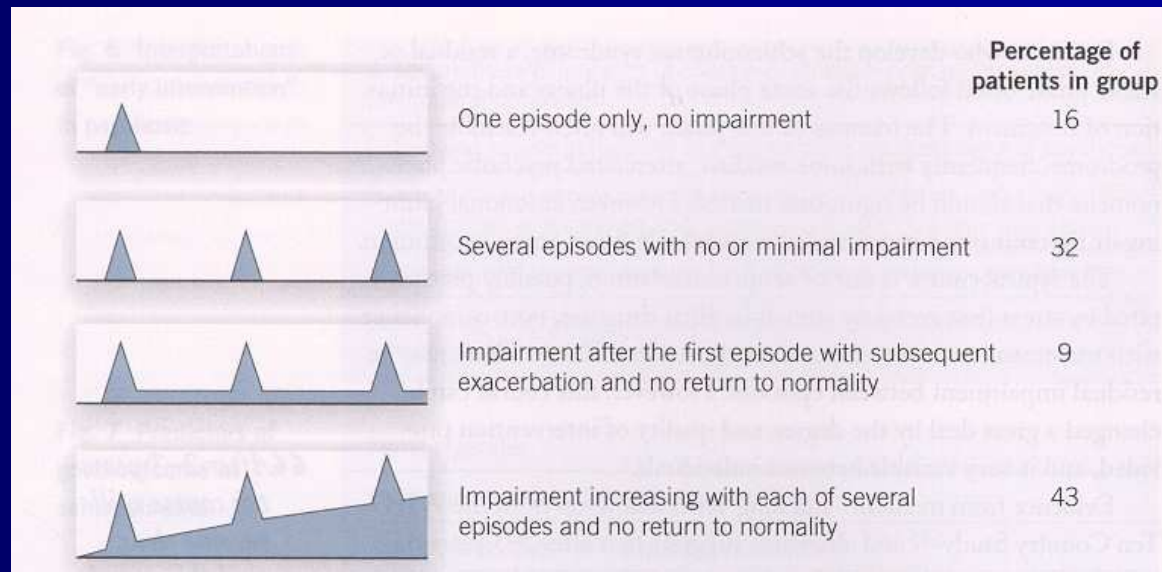
- ## → Pszichoszociális:
- pszichodinamika: regresszió (2. életév)
éretlen énvédő mech.
  - család és társkapcsolat

Szkizofrénia

Tünettan

- Bleuler: „négy A”
  - 1. Asszociációs zavar
  - 2. Affektív zavar
  - 3. Ambivalencia
  - 4. Autizmus
- Crow és Andreasen:
  - pozitív tünetek
  - negatív tünetek
- Premorbid funkciók –prodromális szakasz

A szkizofrénia betegség lefolyási típusai

(P. B. Jones, P. F. Buckley: Schizophrenia, Elsevier 2006)

Szkizofrénia

BNO-10

F 20. ..

Általánosságban a gondolkodás, a percepció torzulása (széttöredezése és nem megfelelő és/vagy elsivárosodott affektusok jellemzik a szkizofréniaikat

A tudat tiszta és az intellektuális képességek megtartottak, de meghatározott kognitív deficit kialakulhat a lefolyás során.

A szkizofrénia lefolyása lehet folyamatos vagy epizodikus, progresszív vagy stabil deficitekkel, illetve lehet egy vagy több epizód teljes vagy részleges remisszióval.

DSM-IV

295. ..

A. Jellemző tünetek: két (vagy több) az alábbiakból:

- (1) téveszmék
- (2) hallucinációk
- (3) inkoherens beszéd
- (4) szembeszökően szétesett vagy kataton viselkedés
- (5) negatív tünetek

B. Szociális/foglalkozási diszfunkció:

C. Időtartam: legalább hat hónap

D. Szkizoaffektív zavar kizárható:

E. Pszichoaktív szer kizárható:

F. Átfogó fejlődési zavarral való kapcsolat:

Szkizofrénia

BNO-10

F 20.0 Paranoid szkizofrénia
téveszmék, hallucinációk

F 20.1 Hebephrenia
dezorganizáció, hangulat

DSM-IV

295.3 Téveszmés (paranoid) típus

A. Egy vagy több téveszmében vagy gyakori hanghallásokban való elmélyedés.

B. nem jelentős: inkoherens beszéd, szétesett vagy kataton magatartás, eltompult vagy inadekvát érzelmek.

295.1 Dezorganizált (hebephren) típus

A. A következők mindegyike:

- (1) inkoherens beszéd
- (2) szétesett magatartás
- (3) inadekvát érzelmek

B. A kataton típus kritériumai nem teljesülnek.

Szkizofrénia

BNO-10

F 20.2 Kataton szkizofrénia
pszichomotorium

F 20.3 Nem differenciálható
nem a korábbi altípusok

DSM-IV

295.2 Kataton típus

legalább két tünet:

- (1) motoros immobilitás
- (2) mértéktelen motoros aktivitás (amely látszólag céltalan)
- (3) extrém negatívizmus (látszólag motiválatlan ellenállás minden felszólításnak) vagy mutizmus
- (4) sztereotíp mozgások, manierok
- (5) echolalia vagy echopraxia

295.9 Nem differenciált típus

Az A-kritérium tünetei fennállnak, de a paranoid, hebefrén vagy kataton típusok nem teljesülnek.

Szkizofrénia

BNO-10

F 20.4 Szkizofrénia utáni depresszió

F 20.3 Reziduális szkizofrénia
progrediáló típus
negatív tünetek

F 20.6 Szkizofrénia szimplex
különc magatartás
összes teljesítmény csökk.

F 20.8 Egyéb szkizofrénia

DSM-IV

295.2 Reziduális típus

A. Nem észlelhetők kifejezett téveszmék, hallucinációk, inkoherens beszéd és szétesett vagy kataton magatartás.

B. A zavarnak folyamatosan vannak jelei, mint negatív tünetek megléte, ill. az A-kritérium tünetei elhálványult formában

~ szkizotip személyiségzavar

Perzisztáló paranoid (deluzív) rendellenességek

BNO-10

F 22. ..

hosszan tartó (évek) téveszme(ék)
hallucináció nem jellemző

F 22.0 Paranoia (deluzív zavar)

paranoiditás kérdése
rendszerezett téveszme

Prevalencia: 0,03% (4%)

F 22.8 Perzisztáló paranoid zavar

időskor elmezavar

nő > ffi

Prevalencia: 0,2% (5-6%)
(65 éves kor felett)

DSM-IV

297.1 Paranoid pszichotikus zavar

A. Nem bizarr téveszmék (azaz olyan helyzetekre vonatkoznak, amelyek a való életben is lehet) legalább egy hónapig fennállnak.

B. A szkizofrénia A-kritériuma soha nem teljesül.

C. viselkedés nem különleges

D. rövid hangulatzavar lehet

E. nem pszichoaktív szer

Altípusok: → eratomániás

→ grandiózus

→ féltékenységi

→ persecutors

→ szomatikus

Akut és átmeneti pszichotikus rendellenességek

BNO-10

F 23. ..

Akut pszichotikus állapot
max. néhány hónap

F 23.0 Akut polimorf pszichózis
nem szkizoform

F 23.1 Akut polimorf pszichózis
szkizoform

(régi: reaktív szkizofrénia)

pszichoszociális stresszor

Prevalencia: ritka

DSM-IV

295.4 Szkizofreniform zavar

A. A szkizofrénia A-, D- és E-kritériumai teljesülnek.

B. Az epizód tartama (aktív, prodromális, reziduális fázis):
min. 1 hónap - max. 6 hónap

Jó prognózis:

- (1) főleg pszichotikus tünetek
4 héten belül
- (2) tanácstalanság
- (3) jó premorbid funkció
- (4) megfelelő érzelmek

Akut és átmeneti pszichotikus rendellenességek

BNO-10

F 23.8 Akut és átmeneti pszichotikus zavar

Pszichoszociális stresszor

Prevalencia: 1,4/100000

Indukált pszichotikus zavar
(folie a deux)

DSM-IV

295.4 Rövid pszichotikus zavar

A. Az alábbi tünetek egyikének (vagy többnek) megléte:

- (1) téveszmék
- (2) hallucinációk
- (3) inkoherens beszéd
- (4) durván szétesett vagy kataton magatartás

B. A pszichotikus zavar tartama:

Min. 1 nap - max. 1 hónap,

a premorbid funkciók visszatérnek

C. nem pszichotikus hangulatzavar, szkizoaffektív zavar, pszichoaktív szer

Szkizoaffektív zavarok

BNO-10

F 25...

A szkizofrénia és a depresszió vagy mániás állapot tünetei egy időben észlelhetők

F 25.0 Szkizoaff. z. mániás típusa

F 25.1 Szkizoaff. z. depr. típusa

F 25.2 Szkizoaff. z. kevert típusa

Prevalencia: 0,5-0,8%   nő>ffi

DSM-IV

295.7 Szkizoaffektív zavar

A. A zavar olyan folyamatos periódusa alatt egy ideig vagy major depresszív vagy mániás vagy kevert epizód a szkizofrénia A-tüneteivel.

B. A zavar bizonyos periódusában legalább két hétig fennálltak téveszmék vagy hallucinációk.

C. A hangulatzavar kritériumainak megfelelő tünetek jelen voltak a zavar teljes időtartamának jelentős részében.

D. A zavar nem pszichoaktív szer következtében jött létre.

Altípusok: → Bipoláris típus
→ Depressziós típus

Pszichotikus állapot – Spektrum betegség ?

BNO-10

Nem F 20.* !

F 06. ..

- primer cerebrális megbetegedés
- szisztémás megbetegedés
- exogen toxikus anyagok
- endokrin zavarok
- más szomatikus betegségek

F 28 Egyéb nem-organikus pszichotikus rendellenességek

F 29 Nem-org. pszichózis k.m.n.

DSM-IV

293.8.. Pszichotikus zavar ... miatt
Hallucinációk vagy téveszmék vannak előtérben.

Az anamnézis, a fizikális vizsgálat vagy a laboratóriumi leletek alapján adat van arra, hogy a zavar egyenes élettani következménye az általános egészségi állapotnak.

Nem más mentális zavarral.

Nem kizárólag delírium folyamán.

298.9 Pszichotikus zavar k.m.n.

Droghasználat indukálta pszichózis

→ Pszichotikus állapotok

★ Moore TH et al.: Cannabis use and risk of psychosis or affective mental health outcomes: a systematic review. *Lancet*. 2007 Jul 28;370(9584)

- 35 közlemény (4804 ref.)

- esélyhányados: használat: 1,41 OR

rendszeres használat: 2,09 OR

- dózis-válasz hatás

- affektív betegségek: nincs egyértelmű kapcsolat

- döntéshozók felé: elég bizonyíték a magasabb rizikóra

Saját vizsgálat (cél)

- ▶ a kannabisz-használat mellett kialakuló és a szerhasználat nélküli szkizofrénia spektrum betegség klinikai és farmakoterápiás jellegzetességeinek összehasonlítása:
  - akut és fenntartó antipszichotikus kezelés jellegzetességei
  - szocio-demográfiai és anamnesztikus adatok elemzése
  - terápiás válasz összehasonlítása
  - korábbi szuicid magatartás előfordulása a két alcsoportban

Saját vizsgálat (konklúzió)

- ▶ a kannabiszt használó szkizofrén betegeket **koraibb betegségindulás** jellemzi és a **férfiak veszélyeztetettebbek** rendszeres kannabisz-használatot követően szkizofrénias tünetek kialakulásában
- ▶ a **kannabiszt nem használó csoportban** a férfiak esetén észlelt **ötszörös korábbi öngyilkossági ráta** jelentős különbségre mutat rá, mivel a szuicid viselkedés a szkizofrénia kifejezetten jellemző marker
- ▶ az akut **pszichotikus állapotban** észlelhető pozitív és negatív tünetek valamint az agresszió előfordulásánál a **szignifikáns különbségek hiánya** arra utal, hogy a rendszeres kannabiszhasználat mellett kialakult tartós pszichotikus zavart **szkizofrénia spektrum betegségnek** kell tekintenünk

Saját vizsgálat (konklúzió)

- ▶ a hospitalizációk rövidebb ideje és az alacsonyabb antipszichotikum dózisok alapján a szerhasználó szkizofrén csoportot az atípusos antipszichotikumokra adott **jobb terápiás válasz** jellemzi
- ▶ a szerhasználó alcsoportban gyakoribb hosszúhatású gyógyszerforma alkalmazása arra utal, hogy e betegeket **rosszabb compliance** jellemzi

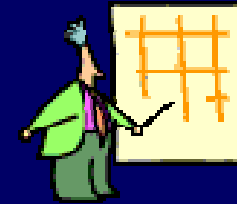

Egy mondat a pszichózis terápiájáról

Pszichotikus állapot → Antipszichotikum

Összefoglalás

Pszichotikus állapot

- leggyakrabban szkizofrénia spektrum betegség (F 20..-29..) (295..-298..)

Tünettan, különböző etiológia

- súlyos érzelmi-, gondolkodási-, viselkedészavar
- pozitív-, negatív tünetek, elemi szorongás
- valóságvizsgálat (realitáskontroll) elégtelensége
- kognitív, szociális diszfunkció

Köszönöm a figyelmet !

